

EGMONT OG TERRORISMEN I DANMARKS RADIO. - Et undervisningsforløb.

af Finn Gravesen, Niels Fink Ebbesen og Frithiof Staunsholm

Forbemærkning.

Den følgende artikel bringer et undervisningsmateriale anvendt i 1.G på Rødovre Statsskole i efteråret 1977, beskrivelse og vurdering af selve undervisningsforløbet og skitsering af nogle muligheder for perspektivering i den videre musikundervisning.

Projektet indledtes ugen efter efterårsferien 24. til 29. oktober 1977 og fortsattes intensivt i dobbelttimerne de to følgende uger. Derefter knyttes ved forskellige lejligheder i november og december til ved de problemer, der havde rejst sig, sideløbende med at man også beskæftigede sig med andre ting. Vi har derfor afstået fra at lave en dag-for-dag beskrivelse af projektet, dels fordi det ikke var et kontinuerligt forløb - man kan ikke beskæftige sig med det samme emne 3 måneder i træk i gymnasiet - dels fordi vi i denne artikel foretrækker at publicere så meget undervisningsmateriale som muligt i dokumentarisk form, idet det er vores erfaring, at et alt for gennemygget materiale vanskeligt lader sig anvende af andre musiklærere.

Da projektet realiseredes af tre forskellige musiklærere i ni forskellige klasser, er de undervisningsforløb, der opridses, en slags "ideal-

typiske" forløb, med den risiko, det indebærer for at fremstille undervisningen mere succesrig end den faktisk forløb. Følgelig bliver vurderingen af undervisningsforløbene også af almen karakter. Fordelen ved denne fremgangsmåde er, at det undervisningsmateriale, der fremlægges, skulle være anvendeligt til fri bearbejdelse i en undervisningssituation. Den aktuelle situation kommer ikke igen, men sandsynligvis én, der ligner, hvorfor materialet bedst er brugbart som idégrundlag ved behandlingen af lignende "sager" - eller med henblik på indholdsmæssig tilrettelæggelse af musikundervisningen overhovedet. Materialet lægger op til samarbejde mellem flere fagområder i gymnasiet. Vi henviser til Finn Gravesens artikel i Medlemsorientering nr. 6, 1977, der behandler gymnasiefaget musiks forhold til andre fag og dets placering i det hele taget. Her skal blot nævnes de oplagte muligheder for samarbejde med dansk, historie og samfundsfag. Musiklæreren bør nok tage tæten, således at projektet udgår fra den konkrete musiksag, og musiklæreren beskriver de emner, som ønskes behandlet i de øvrige fag.

Om disponeringen af det følgende:

Afsnit I beskriver den aktuelle "Egmont-sag" og nogle tangenter hertil. Afsnit II er en hermeneu-

tisk, stilistisk og historisk gennemgang af Beethovens Egmont-ouverture, og afsnit III handler om musikkens rolle i Danmarks Radio uden for de egentlige musikprogrammer.

I

"EGMONT-SAGEN"

(A) Den aktuelle anledning til hele "Egmont-sagen" kom i efterårsferien. Følgende sagsfremstilling, som bygger på avismateriale fra ugen 18. - 27.10. 1977 ¹⁾, var udgangspunktet for diskussion i musiktimerne i ugen efter efterårsferien (24. - 29. 10.). Det materiale, eleverne fik udleveret, bestod af fotokopier fra aviserne, og den første opgave, de skulle løse, var at få rede på sagens gang; det er altså løsningen, vi gengiver i det følgende. Et sådan materiale fremstilles meget hurtigt, ofte ud fra den avis, man har læst i toget:

Tirsdag den 18.10. 1977 spiller programsekretær Jørgen Hornemann begyndelsen af Beethovens Egmont-ouverture i radioens middagsmagasin (kl. 12.30) umiddelbart efter en omtale af tre ledende Baader-Meinhof-folks død i vesttyske fængsler. Allerede under udsendelsen tager DRs generaldirektør Laurits Bindsløv - efter eget udsagn - initiativ til en undersøgelse.

Kort før kl. 13.00 befinder Land og Folk-journalisten John Wilken sig på et nærmere afgrænset område af Folketinget. Mens han vasker hænder og diskuterer med centrum-demokraten Arne Melchior, kommer Erhard Jacobsen stormende ind og udbryder: "Det er for stift, det er for groft. Tænk jer, de har netop spillet Egmont-ouverturen efter en nekrolog over de tre Baader-Meinhof-folk. Den sag kommer til at gå helt til tops!"

1) Information 19., 20., 21., 26. og 27.10. 1977.
Land og Folk 20.10. 1977. Politiken 23.10.
1977. Quick nr. 45 1977.

Det gjorde den så - via Fremskridtspartiets repræsentant i Radorådet Wencke Hansen, der også er næstformand i Aktiv Lytterkomité. Hun finder det i et brev til radorådsformand Jørgen Kleener "dybt forargeligt og frastødende", at netop denne ouverture blev spillet på netop det tidspunkt, og forventer, at DR udsender en beklagelse. Tirsdag aften anmoder Jørgen Kleener Leurits Bindsløv om, at den ansvarlige for tirsdagens middagsmagasin fritages for tjeneste, hvilket sker. - "Tjenestefritagelse" er en tand strammere end "suspendering". Samtidig beklager radioavisens chef, Jørgen Schleimann, over for udsendelsesledelsen de utilsigtede associationer, afspilningen af Egmont-ouverturen kunne give - og gav - anledning til hos nogle lyttere. Udenrigsminister K.B. Andersen karakteriserer tirsdag nat den situation, bortførelsen af Hans Martin Schleyer har fremkaldt i Vesttyskland, som "krig" og "krigstilstand".

Onsdag formiddag den 19.10. meddeler Bindsløv ved et møde på radioavisen, at Hornemanns tjenestefritagelse er trukket tilbage. Hornemann forklarer ledelsen, at han ikke bevidst har valgt Egmont-ouverturen til det pågældende indslag i middagsmagasinet. Rygter om arbejdsnedlæggelse verserer i DR.

Om eftermiddagen holder DRs medarbejdere møde og vedtager en udtalelse, hvori det hedder, at handlingsforløbet "efterlader en dyb utryghed ved at radorådsformanden således har blandet sig utilbørligt i driftsledelsens arbejde. Af hensyn til arbejdsroen opfordrer vi derfor radorådet til øjeblikkelig at tage afstand fra radorådsformandens initiativ... (Det) vil kunne få uoverstigelige konsekvenser for det daglige arbejde i DR." Tillidsmand Valdemar Wolsing udtrykker på mødet

Gudrun Ensslin og
Andreas Baader. - "Egmont"-ouverturen
måtte ikke besmykke deres gerninger.

sin frygt for den radiomedarbejders skæbne, der spiller "Dyrenes Karneval" i forbindelse med Folketingets åbning.

I TV-Aktuelts debatprogram trækker K.B. Andersen sine udtalelser om "krigstilstand" i Vesttyskland tilbage.

Torsdag den 21.10. har fjernsynet en udsendelse om hetz, der her defineres som en tilstand af stærkt følelsesladet udbrud i forbindelse med f. eks. en grov forbrydelse, men uden deraf følgende forståelse for forbrydelsens årsag og baggrund.

Fredag den 22.10. holder radiorådet møde på 14. etage i Gyngemosen. DRs medarbejdere holder møde i kantinen. Lasse Ellegård mener i en leder i Information, at man gennem DRs reaktion på Egmont-sagen har fået et fingerpeg om, hvorledes DR vil reagere i tilspidsede situationer.

Søndag den 23.10. skriver J.B. Holmgård i Politiken, at selv BT og Berlingske Tidende fandt Bindsløvs og Kleeners reaktion overhysterisk. "Dette dybt borgerlige og kristelige menneske lod sine følelser løbe af med sig" skrev BT om cand. theol. Jørgen Hornemann. Hornemann er venstremand, kemisk rensset for enhver mistanke om sympati med terroristgrupper. På Centrumdemokraternes landsmøde i 1976 talte han om forholdene i DR, indtil det famøse middagsmagasin var han lejlighedsvis kommentator i Kristeligt Dagblad. Efter 18. oktober 1977 har hans kommentarer ikke været at træffe i dette blad. Holmgård vil endvidere vide, at Hornemann er umusikalsk og kendt for altid at vælge klassisk musik til sine indslag. I denne sammenhæng skal man ikke undervurdere betydningen af, at Egmont-ouverturen afspillede på Münchens sportstadion efter de blodige begivenheder ved

olympiaden. - Hornemann har måske tænkt, at det var sådan noget, man spillede til terrorister. Søndag aften behandler Musikmagasinet Egmont-sagen. Lektor Jens Brincker opridser den historiske baggrund for Egmont. Han mener, at folk på Beethovens tid har opfattet Beethovens musik som et rungende ja til de frihedsidealere, der var nedlagt i den franske revolution. Han mener endvidere, at Beethovens musik idag - inden for den vestlige kulturkreds - har visse almene kvaliteter, der taler direkte til folk, - kvaliteter, som Beethoven, også musikalsk, har hentet fra den franske revolution. I forbindelse med "Kaffeklubdebatten" citeres Niels Mathiassen for en udtalelse om, at "man i Marseillaisen har et eksempel på at kunst og musik kan have en politisk funktion." - Brincker finder det tankevækkende, at en socialdemokratisk kulturminister hverken henviser til Internationale eller "Danmark for folket", men nævner den borgerlige revolutions slagsang.

Tirsdag den 25.10. er der radiorådsmøde, hvor Jørgen Kleener viger sit formandssæde som inhabil. Rådet vedtager - med 23 stemmer mod Wencke Hansens - en udtalelse, hvori det erklærer sig enig med radiorådsformanden og generaldirektøren i, at tilsvarende situationer i fremtiden bør undgås, og at kompetencen i sådanne sager ligger hos generaldirektøren, ikke hos radiorådsformanden. En medarbejderudtalelse til kulturministeren ser radiorådets udtalelse som en garanti for, at tilsvarende indgriben ikke vil finde sted i fremtiden, og beder ministeren indskærpe radiorådsformanden og generaldirektøren deres respektive kompetenceområder.

Journalist og højskolelærer Frode Muldkjær skriver i Information: "I dag er et tilfældigt valg af en grammofonplade nok. Man skal passe på, hvad

man går og nynner på sin arbejdsplads. Godt een har sin højskolesangbog. Den er der da ingen, der har peget sorte fingre af endnu."

Torsdag den 27.10. skriver det tyske ugeblad QUICK: "REAKTION IM AUSLAND: DIE WUT AUF DEUTSCHLAND. BOLOGNA: maskierte Politbanditen stürmen und zerstören eine deutsche Automobilniederlassung. TURIN: Zwei Autosalons von VW und BMW werden in die Luft gesprengt. ATHEN: Protestdemonstrationen mit Plakaten 'Hängt Schmidt'. Es kommt zu Feuergefechten zwischen Demonstranten und Polizei. LONDON: Demonstrationen mit Sprechchören 'Mord, MORD'. KOPENHAGEN: Rundfunkmoderator Joergen Hornemann sendet Beethovens 'Egmont' als Trauermusik für Baader, Ensslin und Raspe..."

(B) Ugen 31. oktober til 5. november hørte og diskuterede eleverne følgende radiointerview.

Søndag den 30.10. siger Jørgen Schleimann i MUSIKMAGASINET om brugen af musik mellem nyhederne:

"Musikken har en lydtypografisk funktion, der er legitim i sig selv. Musikkens lydtypografiske funktion er endvidere begrundet dels af praktiske forhold - speakerne skal ind og ud af studiet - dels i et behov hos lytterne for at få skilt de enkelte nyheder ad. Endvidere skal folk have lov til at foretage sig andre ting mellem nyhederne, snakke med hinanden, skænke sig et glas. Musikken skal ikke bibringe folk bestemte idéer forud for et indslag, den skal heller ikke være kommentar bagefter, det skal kort sagt være en neutral musik, der går ud fra funktionelle kriterier: Rytmisk enkel, swingende medrivende instrumentalmusik foretrakkes, gerne evergreens som folk kan genkende med velbehag, musikken skal hverken være klassisk, avantgardistisk eller udfordrende modernistisk."

Mandag den 31.10. transmitteres i Københavns Lokalkradio et møde på Hørsholm Bibliotek arrangeret af Arbejdernes Radio- og Fjernseerforbund ved Børge E. Nielsen og Aktiv Lytterkomité ved Erhard Jacobsen. Emnet er "Programpolitikken i Danmarks Radio".

Erhard Jacobsen: "Det er rigtigt, at i og med man skal udvælge nyheder, så kan man komme til at være partisk. Men jeg har ikke indtryk af, at det er der det ligger. Kri-tikken i aften går f.eks. på dette, at man bruger udtrykket 'menneskejagt', det er en bevidst - øh - sprogbrug, hvorved man giver lytteren et bestemt indtryk. Ligesådan det at spille en højtidelig hyldestmusik efter at man har omtalt de tre mordere (vor understregning) i Stammheimfængslet. Det er en hyldest til de mennesker, at man spiller det stykke musik. Sådan er der ikke tvivl for nogen, om at det vil blive opfattet alle steder, lad så være at nogen har været så dum, dem der spillede det, at de ikke vidste det, sådan vil det blive opfattet, - jamen det er ikke en udvælgelse af nyheder, det er en demonstration, og det er det, der er forbudt. DRs medarbejdere har ingen mening, de skal demonstrere, kan udmærket lægge en journalistisk redegørelse frem - det har de lov til - men så skal den være affattet efter alsidighedsprincippet, de bringer andres meninger ind, men ikke deres egen, for den er fuldstændig ligegyldig."

"Jeg vil protestere mod at man bruger DR som folkeskolen til at ændre samfundet med. Det har man ingensomhelst ret til. I DR skal man bringe oplysninger og informationer, i skolen skal man bringe undervisning. Hvordan samfundet skal være, det afgør man ved de politiske valg, det afgør man ikke ved radioprogrammer eller ved skoleundervisningsprogrammer. Men der ved jeg godt, der ligger den fundamentale forskel i opfattelsen i forskellige kredse. Jeg har bare ønsket så klart som muligt at stille mit synspunkt frem. DR er helt anderledes stillet end en politisk avis, der kræver noget bestemt. Det er under ingen omstændigheder en journalsists opgave i DR at bringe noget frem. Han kan

referere, hvad andre journalister bringer frem. En journalist i DR er bundet af alsidighedsprincippet, han må ikke - siger publiceringsreglerne - tage parti. Sådan er hans stilling, det skulle han vide, inden han søger stillingen i DR."

Børge E. Nielsen: "Det må være opgaven for udsendelserne i DR, at de er et spejlbillede af, hvad der foregår i samfundet. Derfor må man i radioen beskæftige sig med de samme problemstillinger, som bringes op i Folketing, amtsråd og aviser. Når dette er tilfældet, skal der være en journalistisk indføring i et givet problem. Derved har DRs medarbejdere - uanset hvad Erhard siger - medvirket til at rejse problemer for lyttere og seere."

Lisbeth Brabæk: "Jeg fatter ikke, hvordan den pas-sen på musikudsendelserne i DR skal foregå, hvordan skal alsidigheden administreres? Skal man hver gang der har været en musikgruppe, der er erklæret venstreorienteret, eller som synger venstreorienterede tekster, eller hvis musik er skrevet i en venstreorienteret sammenhæng - så skal vi have en konservativ eller liberal melodi overfor?"

Erhard Jacobsen: "Jeg har ikke et øjeblik klaget over, at der i musikudsendelserne kunne være noget med 'Internationale'. Hvis musikudsendelsen bringes på PI må man naturligvis spille 'Internationale' og fascistmarscher og alt muligt, det kan da aldrig komme mig ved. Men der er udtrykkelig givet regler for musikradioen, nemlig at det ikke skal være debatprogrammer og politiske og så videre, det skal være underholdning, og det er ikke underholdning, at en mand bruger en time på at fortælle om det kommunistiske partis festival i Grækenland, og han bruger en stor del af tiden på at oversætte de græske tekster, der er overfald på den græske regering, som er valgt med et stort flertal i den græske befolkning. Det er en musikudsendelse, havde den været på PI så ville jeg sige, den var ensidig, men jeg ville ikke gøre noget ved den. Men det var på PIII, det er som led i musikudsendelserne."

"Det er ikke politik, vi her taler om, det er radioens egne forudsætninger fastlagt ved radiorådets egne beslutninger, og det er dem, man bryder, det er ikke om jeg kan lide det eller ej. Jeg elsker at høre den slags, fordi det fortæller mig en masse om hvordan venstrefløjen egentlig er, og hvem der egentlig hører med, det er da interessant at vide, derfor hører jeg dem med stor fornøjelse, omend med ringe nydelse."

Børge E. Nielsen: "Jeg vil gerne tage fat i musikudsendelserne en gang til. Jeg ved ikke, om nogen kan forestille sig, at man skulle bringe nogen som helst form for musik med sang, uden at der på en eller anden måde ligger en mening, en idé, en holdning bag. Det gør der selvfølgelig, hvis det ikke skal være det rene lorum-larum-katten-gør-æg, men det er måske det, Erhard vil have. Jeg tror, at tidspunktet er kommet, hvor vi skal blande PI og PIIIs programflader i højere grad end tilfældet er."

Erhard Jacobsen: "Det vil altså sige, at folk ikke længere kan vælge. Meningen var, at hvis folk ikke ville høre på alt det politiske præk, så kunne de stille om på PIII, men nu skal det altså blandes. Det er netop der, den folkeopdragende holdning ligger, de bedrevidendes forsøg på at præge folk, gøre folk bedre, lave samfundet om, - jamen det er det, 'Aktive Lyttere og Seere' vil slå for med næb og klør: ingen medarbejder ved DR er kompetent til at opdrage Dem og mig, det er han ikke ansat til. De skal bare holde fingrene væk fra Deres og min optræden og holdning, det vil vi gerne have lov til at bestemme selv i et frit land. Det skal ingen statsradio blande sig i."

Jørgen Falckensten: "Det er kun det negative, der bringes frem i Danmarks Radio."

Børge E. Nielsen: "Jamen er det egentlig så mærkeligt? Jeg forstår som noget helt naturligt, at debattøren (Falckensten) bor her i Hørsholm, de riges reservat i Rungsted. Det er klart, at her i denne kommune ser situationen ganske anderledes ud, end hvis man bor i Saxogade. Ønsker man ikke

at vide, hvordan de andre har det? Ønsker man at isolere sig, eller ønsker man at blive oplyst om, hvordan de mennesker har det, som er ringere stillet end en selv? Jeg takker DR for, at de dårligst stillede stadig har mulighed for at komme til mikrofonen."

(C) Ved forskellige lejligheder i november og december blev følgende avismateriale ²⁾ inddraget i undervisningen for at vise paralleller mellem en censursag i DR og censur inden for andre områder af samfundet:

9. oktober. Bent Hallers bøger "Katamaranen" og "Sabotage" er af byrådet i Thisted erklæret uønsket på biblioteket. Bibliotekar K. Værum: "Det er ikke bibliotekslovens hensigt, at politikerne skal bestemme, hvad der skal stå på bibliotekerne. Det ville være censur. Det farligste ved situationen er, at byrådets trusler kan føre til selv-censur blandt bibliotekarerne."

14. oktober. Det vindende bidrag i Aktive Lyttere og Seeres sangkonkurrence: "Det' måden altså" offentliggøres i Information.

2. december. Båndværkstedet i DR lukkes midlertidigt (er nu genåbnet).

7. december. Det kommunale kulturudvalg i Thisted beslutter, at Bent Hallers "Sabotage" skal forbydes på Thisted Bibliotek. Udvalget vil udforme en begrundelse den 14. december. Sagen indbringes for Bibliotekstilsynet.

9. december. Elektricitetssammenslutningen ELSAM kræver over for skolekommisionen i Fredericia, at sangen "Plutonium Rock", der i een linie kritiserer ELSAM, fjernes fra skolens undervisningsmateriel. Klagen afvises af skoleinspektør Nikolaj Petersen.

Sagen rejses i Folketinget af Foreningen for aktiv Skolepolitiks formand Mimi Jacobsen, der spørger undervisningsministeren om det er rimeligt, og i overensstemmelse med formålsparagraffen for faget sang, at der anvendes en sangbog indeholdende en tekst, hvori et bestemt firma med navns nævnelse hænges ud på en måde, der må skabe mistillid og usikkerhed hos medarbejdere og kunder. Sektionssekretær Georg Styrbro, ELSAM, udtaler til Information: "Censur og censur. Hvad er censur?" Hertil svarer intervieweren: "For eksempel at forlange en sang, som man ikke bryder sig om, forbudt."

Georg Styrbro: "Forbyde og forbyde. Man kan kalde det, hvad man vil."

10. december. Outze gør i en Informationsleder opmærksom på, at enhver ordentlig dansk forfatter - Holberg, Pontoppidan, Bang, Soya - på et eller andet tidspunkt har været forbudt.

14. december. "Sabotage" er nu igen tilgængelig på Rødovre Bibliotek efter i længere tid at have ligget i depot.

15. december. Skolekommisionen i Fredericia forbød onsdag den 14., at sangen "Plutonium Rock" anvendes i undervisningen på Alléskolen i Fredericia. Beslutningen begrundes med, at der i skolekommisionen ikke er flertal for sangen. Skoleinspektør Nikolaj Petersen vil anke sagen til amtsrådet og derefter om nødvendigt til undervis-

2) Information den 9. og 14.11 1977. Information den 2., 7., 9., 10., 14. og 15.12. 1977.

Kristeligt Dagblad 7.12. 1977

ningsministeren. Disse muligheder er indeholdt i skolestyrelsesloven. Skulle afgørelsen begge steder gå skolen imod, foreslås det, at ordet ELSAM erstattes med Værket. Melodien passer alligevel.

Vi betragter det som en stor fordel at anvende dokumentarisk og aktuelt materiale i musikundervisningen. Aktuelle emner, der tager udgangspunkt i elevernes virkelighed både fanger hos eleverne, gør lærerens tilværelse lettere - og bliver noget, eleverne kan bruge til bearbejdelse af deres virkelighed. Et problem ved en aktuel sag som 'Egmont' er overhovedet at nå at fremstille materialet og selv få læst det igennem. Endvidere kan der være ulemper forbundet med at bryde ind i sit eget undervisningsforløb, eventuelt i andre læreres, hvis man griber det tværfagligt an. Nu indledtes projektet ugen efter efterårsferien, så skaden var nok ikke så stor.

I materialet er der gode muligheder for tværfagligt samarbejde: Haller-sagen og "Plutonium Rock" berører dansk, båndværkstedets lukning er relevant for medielære i dansk og samfundsfag. Et sådant samarbejde kunne f.eks. ske på følgende måde:

Klasserne følger udviklingen i radio, TV og presse jævnsides med den almindelige undervisning. Skolen abonnerer på 6 aviser. I dansk analyseres teksterne til "Plutonium Rock" og "Det" måden altså. Man læser "Katamaranen" og "Sabotage", låner musiks transportable båndoptager og interviewer bibliotekaren på Rødovre Bibliotek, hvor "Sabotage" har ligget i depot. - Hvorfor har den det?

I musik gennemgås ligeledes "Plutonium Rock" og "Det" måden altså. De perspektiveres musikhisto-

risk og hermeneutisk. Historie er ved et tilfælde i gang med offentlighedsteorier, der kobles på projektet. Endelig optager musiklæreren og nogle vakse elever andre eksempler på forholdet tekst/musik, for eksempel "jingles", det vil sige de musikvignetter, der indleder radio og TVs programmer. De muligheder, der ligger heri, diskuteres senere.

II

EGMONT-OUVERTUREN

På Rødovre Statsskole har man dobbelttimer i musik. Vi kunne derfor i første time efter efterårsferien nærme os sagens forløb, i anden time tage fat på gennemgang af Beethovens Egmont-ouverture, - en gennemgang, der fortsattes i den følgende uge:

(1) HERMENEUTIK.

(a) 'Individuel' hermeneutik.

Klassen fik forespillet ouverturen og blev derefter bedt om at beskrive de associationer til oplevelser, handlingsforløb, stemninger og lignende, som afspilningen havde sat i gang. Der kom mange forskellige forslag, flest ukonkrete, hvori ord som "kamp", "dystert", "sejrmarsch" indgik. Det er en god idé at tage en runde i klassen, det vil sige at lade samtlige elever efter tur redegøre for deres opfattelse. Dette giver andre end den sædvanlige højtråbende minoritet chance for at ytre sig. Som lærer er man ofte tilbøjelig til at henvende sig til de elever, der markerer - eller at foretage overraskelsesangreb på passive elever. Ved runder undgår man at nogle føler sig usikre eller hængt ud.

(b) 'Almen/gængs' hermeneutik.

De individuelle tolkninger konfronteres med den historie, der fremstilles i Beethovens ouverture. Undervisningsmaterialet var her ikke selv skuespillet, men de traditionelle koncertførere, f. eks. Schepelerns, hvorfra følgende passus er hentet:

"Handlingen i Goethes drama Egmont er hentet fra oprindelsen til Den nederlandske Frihedskrig. Nederlandenes folk undertrykkes af Filip II's spanske herredømme, som blev udøvet af den tyranniske hertug af Alba under anvendelse af inkvisitionens grusomste midler. Grev Egmont, en af nederlændernes fornemste personligheder, som af Filip var blevet gjort til guvernør over provinserne Flandern og Artois, opponerer mod undertrykkelsen og søger at udvirke dens afskaffelse, men falder for Albas list og dør som martyr for sit folk." 3)

(2) MUSIKALSK-TEKNISK/STILHISTORISK.

Ved hjælp af et grafisk partitur ⁴⁾ tøjledes den hermeneutiske indgang musikalsk-teknisk. Det grafiske partitur viser ekspositionen (Eulenburg t. 1 - 116). Symbolerne er forklaret i nodeeksempel 1. - Først spillede ekspositionen for klassen. Det konstateres, at der er to temaer, der i den langsomme indledning og på sidetemaets plads (t. 82f.) kontrasterer dynamisk. Man kan ved hjælp af B i den langsomme indledning t. 5, og D t. 67 anskueliggøre, hvad henholdsvis imitation og sekvens er.

Dernæst spillede hele ouverturen. Man sætter eleverne ind på reprisen t. 153, hvorfra de igen kan følge med i det grafiske partitur fra allegrodelens begyndelse og ud. Her begynder codaen (t. 259) og marschen (t. 287f.).

Ved at sammenholde ekspositionen med reprisen finder eleverne ud af den omstilling af musikalske elementer, der sker, idet C flyttes ned i tredje

3) G. Schepelern: Koncertfører, Bd. 1, s. 123-126. Se også: P. Hamburger: Koncertfører, s. 105 - 108. Kbh. 1955.

4) Idéen til det grafiske partitur er taget fra Bernt Johan Ottem: Lytteboka. Norsk Musikforlag. Oslo 1971. - Se endvidere det svenske Radiokonservatoriums bøger.

system (repriseen t. 201-206). I codaen bemærker eleverne den dramatiske modstilling af temaerne A og B og pausen t. 278. Sidstnævnte gav anledning til det umiddelbart 'hermeneutiske' udbrud: "Der døde han sgu!"⁵⁾ A-temaet er motivisk genkendeligt, B-temaet t. 263 identificeres først og fremmest dynamisk.

Et grafisk partitur skærper elevernes opmærksomhed og er anvendeligt til at anskueliggøre musikalsk-tekniske termer som (a) Tema, tematisk arbejde, tematisk kontrast, (b) Imitation, (c) Sekvens og (d) Reprise og omstilling af elementer i repriseen. Det kan endvidere være egnet til at anskueliggøre dynamik og dynamiske forløb, hvad der ikke er lagt så megen vægt på i dette tilfælde - for ikke at give for mange informationer på een gang. Man siger ikke noget om harmonikken med et grafisk partitur, derimod var det nok muligt at aftegne tonale planer. Endelig er det en mulig indgang til partiturlæsning.

Af praktiske grunde har vi i nodeeksemplet identificeret de grafiske symboler med noder, men et grafisk partitur laves bedst efter den klingende musik, idet man ellers let kommer til at aftegne musikalske hændelser, som man ikke kan høre. Hverken bogstaver, takttal eller omstillingen af C var vist i det grafiske partitur, eleverne fik udleveret.

De musikalsk-tekniske termer, man således har anskueliggjort, kan på et senere tidspunkt perspektiveres stilhistorisk, idet man (a) tilbageskuer de beretter om sonateformen, eventuelt om dynami-

5) Det er også Beethovens egen opfattelse. Egmont er færdigkomponeret i 1810, og i en skitse til et utrykt klaverstykke i a-moll, komponeret 3. juni 1810 skriver han: "Der Tod könnte ausgedrückt werden durch eine Pause."

seringen af codaen hos Beethoven og trækker paralleller til "Leonore", (b) fremadskuende beskæftiger sig med det ensatsede orkesterstykke og programmusik i romantikken.

Den hermeneutiske indfaldsvinkel, der således er tøjlet musikalsk-teknisk, kan i musikundervisningens videre forløb tjene som springbrædt for en beskæftigelse med musikalsk semantik: Hvilken slags udsagn er musik? Kan musik henviser til noget uden for sig selv? Kan man tale om musik som symbol - som man gør det i litteratur - eller er den et signal (som jingles er det i radio og TV)? Eller har musikken betydning? Og hvis den har det, hvordan konstitueres denne betydning, er den absolut eller er den altid relativ, dvs. betinget af funktionelle sammenhænge? ⁶⁾

(3) HISTORISK/SOCIOLOGISK.

(a) Goethes skuespil er fra 1788 og har som emne Den nederlandske Frihedskamp mod det spanske overherredømme. Goethe fokuserer på en enkeltperson, grev Egmont, dennes personlige heltemod og henrettelse 1568. Begivenhederne er imidlertid et delaspekt af den første borgerlige revolution i verdenshistorien. ⁷⁾ Denne karakteristik begrundes i, at Nederlandene omkring midten af det 16. århundrede er på vej fra en håndværksmæssig produktionsmåde til manufakturproduktion, der også beror på håndværk, men er forskellig fra en håndværksmæssig produktionsmåde ved koncentration af kapital og produktionsmidler, eksistensen af frie lønarbejdere og en specifik arbejdsdeling. ⁸⁾

6) Finn Gravesen: Musik Menneske Miljø. Teksthefte. Danmarks Skoleradio. Kbh. 1977

7) B. Scocozza: Feudalismen. Kbh. 1977. S. 204-09.

8) K. Marx: Kapitalen. 1.bog, 2, kap. 12: Arbejdsdeling og manufaktur, s. 499-538. Kbh. 1970

Forstået som en borgerlig revolution er emnet for Goethes Egmont lige aktuelt for Goethe og hans samtid et år før den franske revolution, som for Beethoven og hans samtid 20 år efter. Egmont bliver symbol på den borgerlige revolutionære, hvis henrettelse kun afstedkommer kortvarig sorg. Sejrmarschen - der afslutter såvel ouverturen som hele skuespillet - fortæller, at den borgerlige revolution vil sejre, selv om den enkelte må lade livet.

(b) Vi konfronterer dernæst borgerskabets forståelse af ouverturen med eleverne. Borgerskabet er i dag i stand til at forstå Jørgen Hornemanns brug af ouverturen som "politisk", fordi det er i besiddelse af almen dannelse, en kategori, der hænger nøje sammen med borgerskabets opstigen som klasse. Denne almene dannelse består for musikens vedkommende i kendskab til "klassiske" vær-

ker og nogle anekdoter heromkring, en viden, der især er blevet formidlet i gymnasiet. Hermed har man vundet et godt udgangspunkt for i klassen at diskutere dannelsesfaget musik. Hertil kan lægges den nye undervisningsvejledning for gymnasiet (der ikke var kommet i efteråret 1977). Det hedder her: "Bekendtgørelsen tager konsekvensen af værdinormernes tilbagetog og massemediernes fremmarsch. Den bryder med det dannelsesideal, som lå implicit i den tidligere bekendtgørelse..." Samtidig problematiseres den hermeneutiske tilgang til musik'værket', - den er nemlig ikke almen gyldig, men historisk-socialt betinget, hvilket uddybedes med følgende to citater:

"Men den franske Revolutions vældige kraft... dens sejrige fremmarsch imod den europæiske monarkistiske reaktions forenede magter, den unge, stærke, tilidsfulde revolutions kraft, DEN har Ludwig van Beethoven kendt, forstået,

I det 16. århundrede var den politiske kamp i hvert fald i det ydre smuk at se på. (Diego Velasquez: Filip IV af Spanien. 1634-35)

hyldet og indfanget i toner."

HANNS EISLER 1927 9)

"Således kan (Beethovens 5. symfoni) betragtes som den nationale rejsnings symfoni... Symfoniens tragiske problem er tidløst... Beethoven har selv oplevet det som et stykke stor tidshistorie: i Den franske Revolution. Og den er det vel, med al sin gru, med sin foragt for menneskerettighederne, med sine forældede forhåbninger, der her fremstilles i et musikalsk epos. (...) Omtydes den 5. symfoni til et billede på et folks eksistenskamp - et folk, der søger en Fører og endelig finder en... så vil symfonien forvandle sig til et symbol, der lyser mod os tyskere netop nu."

ARNOLD SCHERING 1934 10)

Pointen omkring overgangen fra en håndværksmæssig produktion til manufakturproduktion kan være vanskelig at gøre interessant i gymnasiet, med mindre eleverne har et forhåndskendskab fra historieundervisningen. I den videre undervisning åbner den historisk/sociologiske indfaldsvinkel mulighed for beskæftigelse Med Beethovenreceptionen i DDR 11), receptionen af "klassisk musik" i det hele taget, og musikken i Det tredje Rige.

9) H. Eisler: L. v. Beethoven zu seinem loo. Todestage... in: Rote Fahne, 10. Jg. nr. 68. 22. 3. 1927, Berlin. Optryk i: H. Eisler: Musik und Politik. Schriften 1924-48. Berlin DDR 1973.

10) A. Schering: Zur Sinndeutung der 4. und 5. Symphonie von Beethoven. ZfMW XVI. Jg. Hft. 2 s. 83. Februar 1934 Leipzig.

11) P. Brückner/G. Riecke: Om den æstetiske opdragelse af menneskene i arbejderbevægelsen. In: Poetik nr. 25. - Denne artikel handler ikke om Beethoven, men om DDR-receptionen af den klassiske tyske litteratur. Artiklen angiver imidlertid en ganske god forståelsesramme for Beethoven-receptionen, som den kan følges i DDR-tidsskrifterne "Musik und Gesellschaft" og "Beiträge zur Musikwissenschaft". Endvidere Georg Knepler og Harry Goldschmidt.

III

MUSIKKEN I DANMARKS RADIO

UDEN FOR DE EGENTLIGE MUSIKPROGRAMMER

De muligheder, der i afsnit I og II er antydnet omkring musikkens funktion i DR uden for de egentlige musikprogrammer, skal vi her gå lidt nøjere ind på. Ideelt indledes et sådant projekt i den tredje uge efter efterårsferien.

To problemfelter blev aktuelle for den foreliggende sag: generelt spørgsmålet om journalistens rolle i DR, hans retningslinjer og suverænitet som nyhedsformidler, - og: specielt spørgsmålet om brugen af musik i ikke-musikprogrammer (praksis og retningslinjer). De generelle retningslinjer kan hentes i DRs publiceringsregler (se bilag). De mere specifikke forhold må dokumenteres gennem et studium af praksis i DR, idet der ikke foreligger nogen kodex for musikbrugen i ikke-musikprogrammer. - Egmontsagen viser imidlertid, at der er nogle uskrevne love, som også Schleimann kommer ind på i sine principielle bemærkninger i Musikmagasinet (jvf. tidligere).

I projektet måtte vi altså kortlægge de steder i programfladen, hvor musikken bruges "sekundært" og af programfolk, der ikke er ansat som musikprofessionelle. Det vil sige jingles, musikvigetter, underlægningsmusik, udfyldningsmusik - brugen af musik som bagvedliggende signal eller effekt. Empirien bliver her registrering og systematisering af denne brug af musik i DR. Og der er eksempler nok. Schleimanns betragtninger bruges som udgangspunkt kombineret med Overskovs "Hverdagsmusik" nr. 5,6 og 7. 12) - En klasse

12) Carsten Overskov: Hverdagsmusik. Teksthefte og udsendelser. DRs voksenundervisning 1977.

nåede frem til fem kategorier:

(a) OUVERTURE-KATEGORIEN: Det vil sige, at en melodi associeres med stemningen i et bestemt serieprogram - og at associationerne indarbejdes. Eksempler: Edward den 7. med dens "Rule Britannia"-sound, To Brødre med den glamouriserende brug af et folkemusiklignende tema (den amerikanske drøm), Det lille hus på Prærien med begyndelsesmusikens præg af wild-west storladenhed og afslutningsmusikkens pointerende af en happy ending.

(b) OBS-FUNKTIONEN: Det vil sige den funktion at indramme et magasinprogram med en karakteristisk signal-lyd. Eksempler: "Vi spiller klassisk" med ouverturen til "Figaros Bryllup", som karakteriserer arten af den musik, som spilles i programmet, Musikmagasinet, hvor kombinationen af West End Blues og Haydns trompetkoncert tilkendegiver programmets alsidighed, eller TV-Køkkenet, hvor Bengt Hillbergs "Truddelut" pointerer det uforpligtende, underholdende i programmet.

(c) DEN NØGTERNE JINGLES-FUNKTION: Det vil sige f.eks. radioavisens celeste-tema, som i grunden blot angiver, at klokken er hel, at radioen er objektiv - og at alt er ved det gamle.

(d) ANLEDNINGSMUSIKKEN, som vælges til et bestemt program for - ligesom underlægningsmusik - at understøtte eller kommentere programmet eller anledningen. Eksempel: Sørgemusik i form af langsomme Haydn-kvartetsatser ved dødsfald i kongehuset eller nationalmelodier den 9. april.

(e) UDFYLDNINGSMUSIK, som sendes udelukkende for at udfylde en pause mellem to programsatte udsendelser, der er blevet for korte. Musikken før TV-avisen er et specialtilfælde heraf.

Disse fem kategorier er hverken særlig præcise eller skarpt afgrænsede fra hinanden. De kan net-

op være svære at adskille, idet en nøgtern og betydningsblottet jingle kan avancere fra signal til symbol - og skabe forvirring i de automatiske associationer, hvis de anbringes forkert. Af en programmerarbejder, der vælger ledsagemusik, fordrer altså en vis portion indsigt, erfaring og viden for at undgå fejltagelser - enten i forhold til de interne kategorier eller i forhold til den etablerede, klassiske hermeneutik.

Det er naturligvis oplagt at diskutere og efterprøve disse kategorier på eksisterende og konstruerede eksempler.

Det generelle spørgsmål om journalistens rolle i DR specielt med hensyn til musik fordrer en gennemgang af principperne for "funktionsradioen" og dens "funktionalisering" af al musik, det vil i virkeligheden sige en affunktionalisering eller standardisering, så den ene programflade kommer til at ligne den anden. Det fordrer endvidere en gennemgang af principperne for nyhedsprogrammerne, en gennemgang af den skarpe opdeling af programmerne i objektiv nyhedsoplæsning, kommenterende programmer og kritisk perspektiverende programmer. Eksempler: Radioavisen, Efter Radioavisen og Ungdomsredaktionen.

Anvendelig litteratur til dette punkt:

Cheesman og Kyhn: Massekommunikation och bevidsthetsproduktion. Nordisk Sommeruniversitet. Kbh. 1975.

Litteratur og samfund nr. 24. Særnummer om Journalisten i Danmarks Radio. Kbh. 1977.

Anker Brink Lund: Magten over Danmarks Radio. Publimum. Århus 1976.

Efter dette så vidt muligt tværfaglige projekt skal musikundervisningen videre. Fra værkennem-

gangen skal man videre til analyse af anden musik, auditivt eller ved hjælp af partitur. Fra Egmont-ouverturen kan der kobles til en generel gennemgang af programmusik, dramatisk musik, scenemusik og filmmusik. Fra analysen af musikken i DR til en gennemgang af musikken inden for andre offentlighedsformer.

Der rejser sig imidlertid flere vanskeligheder ved realiseringen af tværfaglige projekter i gymnasiet. Et aktuelt emne som her beskrevet indpasses vanskeligt i andre læreres undervisningsforløb. Et forud planlagt tværfagligt projekt kræver derimod mere forberedelse af de implicerede lærere end tilfældet er, hvis man kører sit eget løb. Musislærerne i gymnasiet er pressede nok i forvejen, idet de - i delvis modsætning til lærere i andre fag - må fremstille deres materiale selv. Endvidere hæmmes det tværfaglige samarbejde i gymnasiet af den rigide fagopdeling og den ofte usmidige skemalægning.

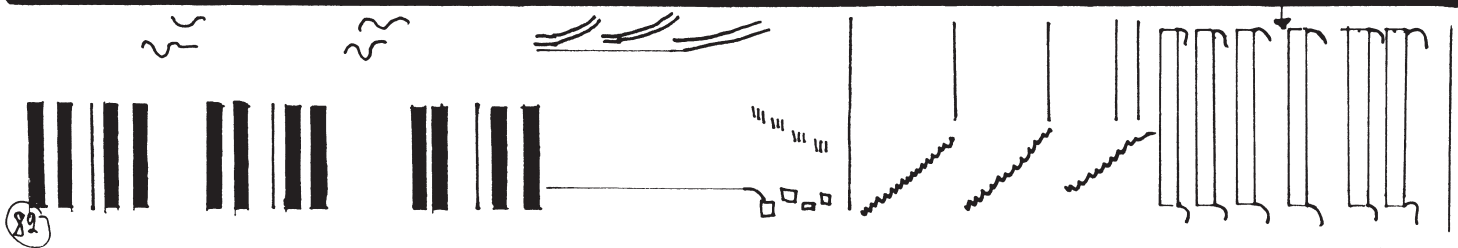
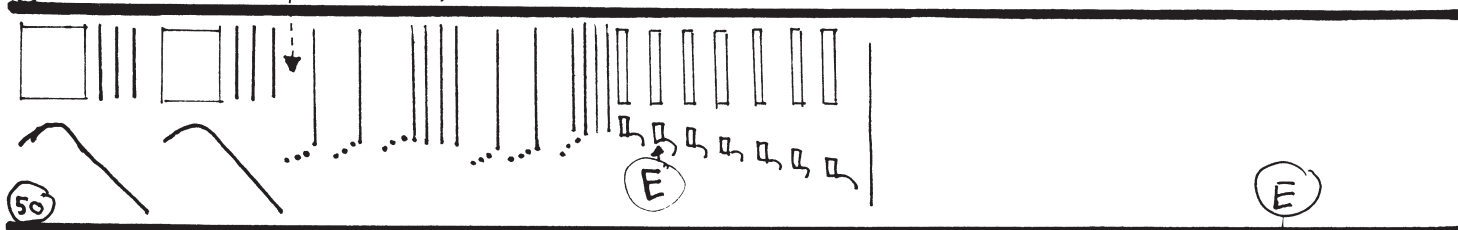
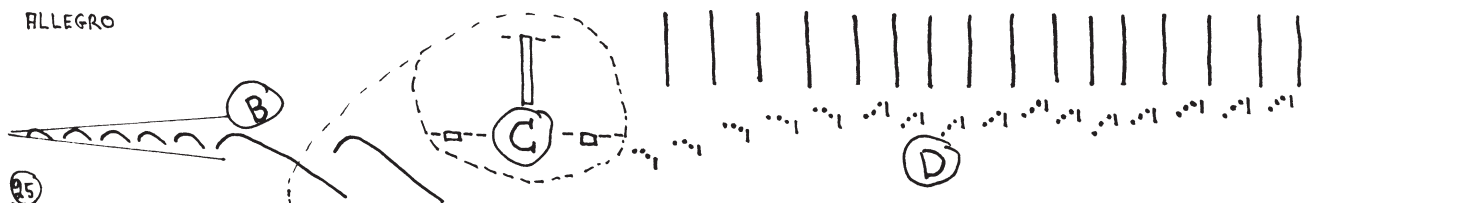
Musislæreren kan da være nødt til at lave sit eget "tværfaglige" projekt, hvorfor der er pinende nødvendigt, at musikuddannelsen på universiteterne orienteres bredere og mere tværfagligt. Væsentligt er det, at det én gang lancerede perspektiv ikke indsnævres. Det må ikke blive legitimt at operere i en lille hermetisk lukket musiksfære, som intet har med skolens øvrige fag at gøre - endsige med virkeligheden udenfor.

GRAFISK PARTITUR TIL BEETHOVENS EGMONT-OÜVERTURE . EKSPPOSITION

SOSTENUTO MA NON TROPPO

ALLEGRO

F3-78

NODEEKSEMPEL . Beethoven: Egmont:
OUVERTURE.

In C.

SOSTENUTO MA NON TRUPPO

etc.....

ALLEGRO

etc.....

etc.....

etc.....

ALMINDELIGE RETNINGSLINIER FOR PROGRAMVIRKSOMHEDEN
I DANMARKS RADIO

"Lov om radio- og fjernsynsvirksomhed", § 9, stk. 1,
fastsætter følgende:

"Radiorådet er Danmarks Radios øverste ledelse og fører tilsyn med, at de i loven fastsatte bestemmelser for institutionens virksomhed nøje overholdes. Rådet fastsætter de almindelige retningslinier for Danmarks Radios virksomhed inden for de i loven givne rammer".

Under henvisning hertil har Radiorådet som Programudvalg vedtaget^{x)} omstående principper. Samtidig ophæves følgende regelsæt:

1. "Publiceringsregler for Danmarks Radios nyhedstjeneste" af 7. april 1964.
2. "Nyhedsformidlingen i Danmarks Radio" af 9. oktober 1973.
3. Børne- og Ungdomsudvalgets notater af 1. september 1975 vedrørende Danmarks Radios ungdomsudsendelser, af 14. januar 1976 vedrørende Danmarks Radios småbørnsudsendelser og af 16. februar 1976 vedrørende udsendelser for børn.
4. Radiorådets skrivelse af 11. april 1973 til Aktiv Lytter-komité.

-o0o-

x) Radiorådet som Programudvalg har den 21. juni 1977 samtidig vedtaget følgende indstilling fra Radiorådets formand:

"at Radiorådet som Programudvalg vedtager, at der med udgangspunkt i ovennævnte udvalgsbetænkning (Betænkning angående og udkast til regler for god presseskik og for Pressenævnets virksomhed - afgivet i marts 1977 af Det presseetiske Udvalg) bør indledes forhandlinger mellem sagens parter med det formål at etablere en fælles løsning, og

at Radiorådet som Programudvalg vedtager (...) vedlagte "Almindelige retningslinier for programvirksomheden i Danmarks Radio". Disse "Almindelige retningslinier for programvirksomheden i Danmarks Radio" præjudicerer ikke de ovenfor nævnte forhandlinger mellem sagens parter, og Radiorådet som Programudvalg tilslutter sig som anført, at disse forhandlinger tager udvalgsbetænkningens forslag som udgangspunkt."

Danmarks Radios eneret til radio- og fjernsynsspredning og institutionens centrale placering i landets kultur- og samfundsliv pålægger den pligt til at bringe saglig og upartisk information, til at stræbe efter den størst mulige alsidighed i programudbudet og til at lægge afgørende vægt på ytrings- og informationsfriheden ved programlægningen.

Saglighed:

Kravet om saglighed i informationsspredningen indebærer en forpligtelse til at lægge vægt på det væsentlige og til, at sagsfremstillingen er korrekt og baseret på en kritisk holdning til de kilder, hvorfra oplysningerne hidrører.

Upartiskhed:

Upartiskheden i informationsspredningen forudsætter, at Danmarks Radio som institution ikke tager stilling i kontroversielle spørgsmål, at medarbejderne i Danmarks Radio ikke benytter deres stilling til at fremme personlige interesser, og at der stræbes imod, at opfattelser, der er så væsentlige, at de har krav på almen interesse, i et rimeligt balanceforhold kommer til udtryk i Danmarks Radios programvirksomhed.

Alsidighed:

Alsidighedsforpligtelsen indebærer ikke blot en forpligtelse til indenfor det samlede programudbud at bringe programmer fra så forskellige områder som nyhedsformidling, oplysning, underholdning og kunst, men også til, at der søges tilvejebragt et varieret udbud af genrer, holdninger og synspunkter, og at der gives den kunstneriske frihed frugtbare muligheder for udfoldelse. Alsidighedskravet må desuden forstås som en forpligtelse overfor minoriteters ret til at komme til orde med synspunkter og holdninger og som et krav om, at særinteresser ikke dyrkes ensidigt på bekostning af almenhedens synspunkter og holdninger.

Informations- og ytringsfrihed:

Informations- og ytringsfrihed skal have afgørende vægt ved programlægningen. Forsøg fra udenforstående på at øve pression mod programvirksomheden skal afvises. Sikringen af ytringsfriheden i Danmark står i nøje forbindelse med radio/tv's frie adgang til at indsamle informationer og nyheder og til at offentliggøre dem så korrekt som muligt.

-o0o-